

OSMAN LAVIĆ
Gazi Husrev-begova biblioteka

RUKOPISNA DJELA AHMEDA SUDIJA BOŠNJAKA U BOSNI I HERCEGOVINI

Sažetak

U ovom radu predstavljena su rukopisna djela Ahmeda Sudija Bošnjaka, koja se čuvaju u Bosni i Hercegovini. Ukupno je predstavljeno dvadeset rukopisnih djela, od toga pet prijepisa komentara *Đulistana*, tri *Bustana*, pet primjeraka komentara Ibn Hadžibove gramatike arapskog jezika *al-Kafi*, te po jedan primjerak komentara drugog Ibn Hadžibovog djela pod nazivom *aš-Šafi*, Hafizovog *Divana* i Džezerijevog djela iz teđžvida /vještine učenja Kur'ana/. Većina njegovih komentara prepisana je početkom sedamnaestog stoljeća, najčešće u Istanbulu. Jedan primjerak *Đulistana* prepisan je u godini smrti njegovog autora i iste godine uvakufljen za Derviš-pašinu džamiju u Mostaru, dok je dva primjerka istog djela, dvadesetak godina kasnije, Ša'ban-efendi uvakufio "za one koji se budu interesirali za perzijsku književnost" u Foči. Na osnovu jednog prijepisa *Bustana*, koji se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, a koji je prepisan iz autografa, naučna javnost je saznala da je Sudiji bilo ime Ahmed, a ne Mustafa, kako se i danas u nekim katalozima i bazama podataka pogrešno navodi. I u privatnim bibliotekama bili su prisutni komentari i djela Ahmeda Sudija Bošnjaka, a što saznajemo iz ostavinskih rasprava Sarajevskog šeriatkog suda u kojima je samo u Sarajevu evidentirano dvadeset primjeraka, što govori da su njegova djela u značajnoj mjeri bila zastupljena na prostoru Bosne u osmanskom periodu.

Ključne riječi: Ahmed Sudi Bošnjak, Đulistan, Bustan, Kafiya, Šafija, rukopisi.

Na prostoru Bosne i Hercegovine sačuvano je oko 20.000 kodeksa rukopisa na arapskom, turskom, perzijskom i bosanskom jeziku. Od toga broja najviše se nalazi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci, 10.691 kodeks. Značajnije zbirke se još nalaze u Arhivu Hercegovine, Historijskom arhivu Sarajevo, Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci Bosne i Hercegovine, Bošnjačkom institutu, Zavičajnom muzeju Gradačac, Narodnoj biblioteci u Tešnju, Kantonalnom arhivu u Travniku, Elči Ibrahim-pašinoj medresi u Travniku, Arhivu Tuzlanskog kantona u Tuzli, te Franjevačkom provincijalatu u Mostaru, Fojnici i Livnu.

Nisu precizno evidentirane, ali poznate su zbirke rukopisa i u privatnim kolekcijama. Većina ovih zbirki su katalogizirane, tako da javnost ima uvid u sadržaj ovih kolekcija. Značajno mjesto u ovim zbirkama zauzimaju i rukopisna djela bosanskohercegovačkih autora, kao što su Hasan Kafi Pruščak, Abdulah Bošnjak, Ali-dede Bošnjak, Šejh Jujo, Ibrahim Opijač i drugi. U zbirkama orijentalnih rukopisa prisutna su i djela Ahmeda Sudija Bošnjaka, jednog od najpriznatijih komentatora djela klasične perzijske književnosti. To se, prije svega, odnosi na njegove komentare Hafizovog *Diwana*, Sa'dijevih djela *Ādulistān* i *Bustān*, te komentare Ibni Hadžibovih djela *al-Kafija* i *aš-Šafija* iz gramatike arapskog jezika. U ovom radu ćemo hronološkim redom, s obzirom na godinu prijepisa pojedinih naslova, predstaviti rukopise autora Ahmeda Sudije Bošnjaka.

Komentari *Ādulistāna* (شرح گلستان سعدي لسودي أفندي)

Osnovno djelo moralno-didaktičkog sadržaja, na perzijskom jeziku, pod naslovom *Gulistān*, napisao je šayḥ Muṣliḥuddīn Sa'dī b. 'Abdullāh Širāzī, umro 691/1292. godine. Djelo je dugo vremena služilo kao udžbenik etike (ahlaka) u medresama osmanskog perioda, pa time i u našim krajevima.¹ Da je djelo bilo popularno i često prepisivano svjedoči i činjenica da se danas samo u Gazi Husrev-begovoj biblioteci čuva 50 primjeraka ovoga djela. Djelo je često, i s različitih aspekata komentarisano. Jedan od poznatijih komentatora djela klasične perzijske književnosti, pa i ovoga djela je i Ahmed Sudi Bošnjak. On je ova djela komentarisao s filološkog aspekta, a komentare je pisao na osmanskome turskom jeziku. Do danas je u bosanskohercegovačkim zbirkama rukopisa identifikovano devet primjeraka Sudijevog komentara *Gulistāna*. Najstariji prijepis sačuvanog komentara *Ādulistāna* prepisan je iste godine kada je umro Ahmed Sudi, odnosno tri godine nakon pisanja komentara. Prijepis ovoga primjeraka završio je Sayyid Maḥmūd, u petak, sredinom safera 1006/septembra 1597. godine,² a za svoju džamiju u Mostaru uvakufio Sudijev učenik Derviš-paša Bajezidagić. Na fol. 1a nalazi se tarih u stihu o smrti autora *Ādulistāna* i druga bilješka datirana 6. rebiu-l-ahiro 1003/19. decembar 1594. godine, što bi mogao biti početak pisanja ovoga komentara.

1 Više o Ahmedu Sudiju Bošnjaku vidi: Namir Karahalilović, Munir Drkić, *Ahmed Sudi Bošnjak : komentator perzijskih klasika*, Filozofski fakulteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014; Munir Drkić, „Rukopisi Mesneviye u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu, *Analiza Gazi Husrev-begove biblioteke*, Sarajevo, 2013, knj. 34, str. 130.

2 كتبه سيّد محمود في أواسط شهر صفر المظفر من يوم الجمعة سنة ست وألف (GHB, R-3800, fol. 331a). Fehim Nametak, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Sarajevo, 1998., sv. IV, str. 176).

Hronološki promatrano, slijedeći primjerak Sudijevog komentara *Dulistana* prepisan je 23 godine nakon autorove smrti. Prepisao ga je ‘Abduššādiq b. Ibrāhīm al-Bosnawī, 1029/1619. godine. Bio je u vlasništvu Sulejmana Durrije, muvekkita Sultan Fatihove (Careve) džamije, najvjerojatnije u Istanbulu, 1860-61. godine.³

Slijede još dva primjerka komentara *Đulistana* prepisana početkom 17. stoljeća. Jedan od njih prepisao je ‘Umar b. Ḥusayn al-Bosnawī, u mjesecu rebiu-l-ahiru 1028/1619. godine u medresi Ali-paše, poznate kao Tophana u Istanbulu.⁴ Bilježimo još jedan primjerak ovoga komentara, također, iz početka 17. stoljeća, za koji nemamo tačnih podataka ko ga je i kada prepisao, ali znamo da je to bilo prije 1028/1619. godine. Naime, oba ova kodeksa ove godine uvakufio je Ša‘bān-efendija, sin Osmanov, bivši kadija u Foči. Njegovu vakufnamu je ovjerio Darwīš, zastupnik kadije i službenika za vojna pitanja u Foči.⁵

Za slijedeći primjerak *Đulistana* znamo tek toliko da ga je prepisao Mušfaḥ, b. ‘Umar, 1041/1631. godine, te da je u Gazi Husrev-begovu biblioteku donesen iz Mostara.⁶

Ahmed-aga, daru-s-seade, uvakufio je za svoju medresu u Mostaru izuzetno lijepo ispisan primjerak Sudijevog *Đulistana*. Ahmed-aga je osnovao medresu i za nju uvakufio rukopise 1654. godine. Stotinu godina kasnije Mostarac Aḥmad b. al-ḥāḡḡ Ḥusayn ispisa je Sudijev komentar na marginama ovoga rukopisa.⁷

Jedini primjerak ovoga komentara iz 17. stoljeća prepisao je, kao svoj drugi prepisani primjerak ovoga djela, Aḥmad Ḥammāmī, i to 1091/1680.

3 قد وقع الفراغ من تسويد هذا الشرح الشريف من يد عبد الضعيف النحيف المذنب المحتاج الى رحمة ربّه اللطيف عبد الصادق بن ابراهيم البوسنوي في السنة تسع وعشرين وألف في شهر رجب المرجب (GHB, R-403, fol. 443) Sulayman Durri, vlasnik ovoga rukopisa mogao bi biti poznati astronom, autor djela *جامع القواعد ونتائج الفوائد*, umro 1277/1860. godine (GHB, R-1431/2; A. M. I, 480).

4 قد وقع الفراغ من تسويد هذا الشرح الشريف من يد عبد الضعيف النحيف المذنب المحتاج الى رحمة ربّه اللطيف عمر بن حسين البوسنوي في شهر ربيع الآخر في مدرسة علي باشا المشهور بطوبخانه لسنة ثلثون وألف (GHB, R-741, fol. 242b).

5 „Djelo poznato pod nazivom Komentar *Đulistana*, autora Sudije, uvakufio kadija Ša‘bān, sin Osmanov, radi Allahovog zadovoljstva, a za potrebe onih koji su zaokupljeni izučavanjem perzijske književnosti, pod uvjetom da se ne smije iznositi iz našega grada i povjerio ga na čuvanje bibliotekaru Memišah-begove biblioteke, moleći za sevabe pred dušu vakifovu, njegovih roditelja, a ja sam skromni rob Božiji Muhammed, sin Muhamedov, zamjenik odgovornog službenika za vojna pitanja. Zapisano 15. ševvala 1028/25. septembra 1619. godine. Ovaj vakuf je svojim pečatom ovjerio Derwiš, zamjenik kadije i odgovornog službenika za vojna pitanja Foče (GHB, R-1123, unutrašnja strana prve korice kodeksa).

6 GHB, R-4795. Katalošku obradu kodeksa vidi: Fehim Nametak, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, op. cit. str. 177.)

7 Fehim Nametak, *Katalog ...*, op. cit., str. 390 (GHB, R-3880).

godine u Balati u Istanbulu. Prepisivač je djelo prepisao iz primjerka koji je prepisan iz autografa ovoga komentara. Bio je u upotrebi u Travniku ili njegovoj okolini, pošto je s tog područja donesen u Gazi Husrev-begovu biblioteku, gdje se i danas čuva.⁸

Dva posljednja prijepisa Sudijevog komentara *Ḍulistana* potječu iz 18. stoljeća. Jedan od njih prepisan je sredinom muharrema 1154/1741. godine. Bio je u vlasništvu kadije al-hāḡḡ Muṣṭafā-efendije, koji je posjedovao bogatu biblioteku.⁹ Prijepis drugog primjerka ovog komentara završio je Aḥmad b. Raḡab, 15. redžeba 1215/1. decembra 1800. godine.¹⁰

U ostavinskim raspravama registriranim na Sarajevskom šeriatskom sudu zabilježeno je 8 primjeraka Sudijevog komentara *Ḍulistana*, za koje ne znamo da li su sačuvani i, ako jesu, gdje se danas nalaze.¹¹

Jedan primjerak Sudijevog komentara *Ḍulistana* čuvao se u privatnoj kolekciji Habibe Mehmedbašić, koja je do 1992. godine čuvana u Stocu. Komentar *Ḍulistana* je prepisao Aḥmad b. Parwān Bošnjak, 1019/1610-11. godine. Nije nam poznato gdje se danas nalazi ova kolekcija.

Komentari Bustana (شرح بوستان سعدي لسودي أفندي)

Sudijev komenatr drugog Sa'dijevog djela klasične perzijske književnosti pod nazivom *Būstān*, također je prisutan u bosanskohercegovačkim zbirkama arebičkih rukopisa. Sačuvana su tri primjerka, i to dva u rukopisnoj zbirci Gazi Husrev-begove biblioteke, a jedan u kolekciji Nacionalne i univerzitetske biblioteke u Sarajevu. Najstariji prijepis ovoga djela potječe još za života Ahmeda Sudija. Prijepis ovoga primjerka završio je al-ḡaḡḡ Muṣṭafā b. al-ḡaḡḡ Bāyazīd, u trećoj dekadi mjeseca ševvala 998/1590.¹² Slijedi dvotomni prijepis ovoga komentara. Prijepis prvog toma iz autografa završio je

8 Fehim Nametak, *Katalog...*, op. cit., str. 178 (R-6901).

9 Ibid (R-576).

10 U Biblioteci se čuva više rukopisa iz ovog perioda koje je prepisao Aḥmad b. Raḡab al-Mostārī (R-4645, 4046. Moguće je da je riječ o istom prepisivaču. Katalošku obradu vidi: Fehim Nametak, *Katalog...* op. cit. str. 179, GHB, 2535).

11 Dva primjerka je posjedovao hadži Ismet-efendi b. Muhamed Nazif-efendi (Gazi Ferhad-beg /Ferhadija/ mahala); te po jedan primjerak: Ali Šakir-efendi b. Mula b. Muhamed (Džami' Atik mahala), hadži Ibrahim-ef. b. hadži Durak (Haseki mahala /Za Banjom/, Omer Zuhdi b. Ali-efendi (Havadže zade Hadži Ahmed mahala /Pod Takišom/, Muhamed Nazif-efendi (Gazi Ferhad-beg /Ferhadija) mahala/, Ahmed Munib-ef. Glodo (Jahja-paša mahala /Čurčića mahala/, Mustafa-aga b. Kara hadži Husejn (Kebkebir mahala /Miščina) i Isević Muhamed Emin-efendi b. Ismail-efendi (Hadži Isa mahala /Dugi sokak/.

12 تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب وحسن توفيقه وصلى الله على سيدنا محمد وآله على يد العبد الفقير مصطفى الحاج بن بايزيد الحاج ... في أواخر شهر شوال المكرم لسنة ثمان وتسعين وتسعمائة. (GHB, R-10428, fol. 217a)

ḥāfiẓ al-Ḥasan al-Ġundī, b ‘Abdullah 1037/1628. godine. Na kraju ovog toma prepisivač je naveo autorovo ime, na osnovu čega danas znamo da mu je bilo ime Ahmed.¹³ Rukopis je bio u vlasništvu Mustafe, sina hadži Mehmedova ili Muhammedova Čehaje, a kasnije je njegov vlasnik postao hadži Ibrahim Spužić iz Travnik, 1249/1833-34. godine.¹⁴ Drugi tom ovoga komentara prepisao je as-Sayyid Ibrāhīm b. as-Sayyid Muḥammad-efendī, bivši kadija u Anadoliji, prvog muharrema 1149/11. maja 1736. godine. Na kraju ovog toma Sudi navodi da je završio ovaj komentar u mjesecu ševvalu 1006/maju 1598. godine, što se uzima kao najranija godina smrti ovoga autora, s obzirom na činjenicu da tačan datum smrti do danas nije utvrđen.¹⁵ Jedan primjerak prijepisa komentara *Bustana* čuva se u Nacionalnoj i univerzitetskoj biblioteci. Kod ovog primjerka nije naveden prepisivač, godina, niti mjesto prijepisa.¹⁶ Dva primjerka komentara *Bustana* registrirana su u ostavinskim raspravama u Sarajevu.¹⁷

Šarḥ Dīwān-i Ḥāfiẓ (شرح ديوان حافظ)

Prema ocjeni kritičara Sudijevog djela najuspješniji komentar iz klasične perzijske književnosti Ahmed Sudi je napisao na *Diwan* Hafiza Širazija u kojem je došla do izražaja njegova originalnost u razmišljanju i razumijevanju Hafizove poezije. Zbog toga „najbolja evropska izdanja Hafiza počivaju na njegovoj recenziji i komentaru“.¹⁸ U rukopisnim zbirkama u Bosni i Hercegovini sačuvan je samo jedan primjerak ovoga komentara. Nalazi se u rukopisnoj zbirci Nacionalne i univerzitetske biblioteke u Sarajevu. Prepisao ga je al-ḥāḡḡ Aḥmad Čauš b. Ismā‘īl b. Muḥammad b. ‘Abdurrahmān Muḥtārī as-Sayyid, 1165/1752. godine.¹⁹ Još tri primjerka Sudijevog komentara Hafiz-

13 قد وقع الفراغ من تسويد هذا الكتاب بعون الله الملك القدير الوهاب من نسخة الشارح المرحوم أحمد السودي... الحافظ الحسن الجندي بن عبد الله... في شهر رمضان المبارك في وقت الضحى في يوم الأحد سنة ثلاثين وسبع بعد الألف
Interesantno je da se i danas u mnogim bazama podataka njegovo ime navodi kao Mustafa, a ne Ahmed /<http://www.yazmalar.gov.tr/basit-arama?q=sudi> (pristupljeno 20. 10. 2018).

14 Biblioteka hadži Ibrahima Spužića bila je u sastavu Elči Ibrahim-pašine biblioteke u Travniku, odakle je sredinom XX stoljeća pripojena Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. (R-1630, fol 473a).

15 GHB, R-1175, fol. 262a.

16 Katalošku obradu rukopisa vidi: Osman Lavić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Sarajevo - London 2011, str. 801. (NUB, Rs 669).

17 Sudijev Komentar *Bustana* evidentiran je u kolekciji Bakri zade Ibrahim-age b. hadži Mustafe (Kekedži Sinan malaha /Bakarevićeva) i Mostari zade Mustafe b. Ahmed-efendije (Jakub-paša mahala /Maguda).

18 Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana na orijentalnim jezicima : bibliografija*, Svjetlost, Sarajevo, 1973, str. 92.

19 Osman Lavić, *op. cit.*, str. 800 (NUB, Rs 181).

zovog *Divana* registrirana su u ostavinskim raspravama na Sarajevskom šeriatskom sudu.²⁰

Šarḥ al-Muqaddima al-Ġazariyya fī at-taġwīd

(شرح المقدمة الجزرية في التجويد)

Još uvijek nije pouzdano utvrđeno autorstvo Ahmeda Sudija Bošnjaka komentaru Džezirijeve *Muqaddime* iz tedžvida (vještine pravilnog učenja Kurʿana).²¹ Naime, ovaj komentar je pripisan Ahmedu Sudiju na osnovu bilješke na kodeksu ovoga djela koji se čuva u Staatsbibliothek u Berlinu.²² Jedan primjerak ovoga komentara čuva se u Gazi Husrev-begovoj biblioteci. Na našem primjerku nema bilješke na osnovu koje bismo mogli pouzdanije identificirati autora ovoga djela. Prepisao ga je Piragić Yusuf, sin Muhamedov, Livnjak, 5. džumade-l-ahira 1227/16. juna 1812. godine u Kairu, a ovaj biblioteci poklonio poznati bibliofil Osman Asaf Sokolović.²³

Šarḥ al-Kāfiya (شرح الكافية)

Jedan od poznatijih komentara na djelo iz gramatike arapskog jezika pod nazivom *al-Kāfiya fī an-naḥw*²⁴ napisao je Ahmed Sudi Bošnjak. U bosansko-hercegovačkim zbirkama rukopisa čuva se ukupno pet prijepisa ovoga komentara. Prijepis najstarijeg primjerka završio je Ḥusayn 8. zu-l-kaʿdeta 1017/13. februara 1609. godine, samo desetak godina nakon smrti komentatora. Rukopis se nalazio u sastavu biblioteke hadži Muhammeda Rušdija, 1165/1752. godine.²⁵ Iz 17. stoljeća potječe i primjerak ovoga djela čiji je prijepis završio

20 Ovo djelo je bilo u sastavu privatnih biblioteka: Hadži Mehmed-ef., sin Veljudina hodže (Havadže Kemaludin mahala /Ćemaluša), Hadži Ibrahim-ef., sin hadži Duraka (Haseki mahala /Za Banjom) i Abdurahmana Sirrije, šejha s Oglavka.

21 Osnovno djelo pod naslovom *al-Muqaddima al-Ġazariyya fī at-taġwīd* napisao je Muḥammad b. Muḥammad al-Ġazarī aš-Šāfiʿī, umro 833/1429. godine (BROCK. S. II, 275).

22 Götz, Manfred, *Türkische Handschriften*, Franz Steiner Verlag GMBH, Wiesbaden, 1979., str. 19.

23 كتبه الحقير فقير بالعجز والتفسير پير آغا او علي يوسف بن محمد اهلونوي... في قاهرة... في سنة سبع وعشرين ومائتين وألف...

Katalošku obradu kodeksa vidi: Zejnil Fajić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Sarajevo - London 2003, sv. 11, str. 137 (GHB, R-5856, fol. 45a).

24 Osnovno djelo iz stilistike arapskog jezika pod naslovom *al-Kāfiya fī an-naḥw* napisao je Ġamāluddīn Abū ʿAmr ʿOṭmān b. ʿOmar Ibn Ḥāġib, umro 646/1248. godine (Flügel I, 162; Ahlwardt VI, 6557).

25 Vlasnik ovog rukopisa bi mogao biti naš čovjek, rođen u Akhisaru u prvoj polovini 18. stoljeća. Službovao je u više mjesta kao kadija, a javlja se i kao prepisivač u nekim rukopisima (Ahmed Mehmedović, *Leksikon bošnjačke uleme*, str. 439-440). Katalošku

nepoznati prepisivač 29. rebiu-l-ahira 1079/1668. godine.²⁶ Stoljeće kasnije nastao je slijedeći primjerak komentara *Kāfije*, danas pohranjen u rukopisnoj zbirci Historijskog arhiva Sarajeva. Prepisao ga je nepoznati prepisivač sredinom mjeseca zu-l-ka‘deta 1123/krajem decembra 1711. godine.²⁷ Još jedan prijepis ovoga djela potječe iz 18. stoljeća, odnosno iz 1165/1752. godine, dok je četvrti primjerak iz XIX stoljeća prepisan 1224/1809-10. godine.²⁸ Ni u jednom primjerku nisu navedena imena prepisivača. Peti primjerak nema navedenu godinu, ni ime prepisivača, a bio je u sastavu biblioteke Muniba Muidovića iz Sarajeva.²⁹ U privatnim kolekcijama u Sarajevu registrirana su još tri primjerka ovoga djela.³⁰

Šarḥ aš-Šāfiya (شرح الشافية)

Ahmed Sudi je napisao komentar i na drugo Ibn Hāgibovo djelo iz gramatike arapskog jezika. Osnovno djelo je poznato pod nazivom *aš-Šāfiya*, a Sudijev komentar na turskom jeziku *Šarḥ aš-Šāfiya*. Komentar se čuva u sklopu rukopisne zbirke Bošnjačkog instituta Adil-beg Zulfikarpašić u Sarajevu.³¹ Ni u ovom primjerku nije naveden prepisivač kao ni vrijeme prijepisa ovog rukopisa.

Zaključak

U bosanskohercegovačkim kolekcijama rukopisa čuva se ukupno dvadeset kodeksa djela Ahmeda Sudija Bošnjaka. Od toga pet primjeraka se odnosi na komentar *Dulistana*, tri na komentar *Bustana*, pet primjeraka komentara Ibn Hadžibove gramatike arapskog jezika *al-Kaḫfiya fī al-naḫw*, te po jedan primjerak komentara drugog Ibn Hadžibovog djela pod nazivom *aš-Šāfiya fī al-naḫw*, Hafizovog *Dīvāna* i Džezzerijevog djela iz tedžvida/vještine učenja

obradu ovog rukopisa vidi u: Mustafa Jahić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa*, Sarajevo - London 2000, sv. 8, str. 471 (GHB, R-2414).

26 Mustafa Jahić, *op. cit.*, sv. 6, str. 392 (GHB, R-4154).

27 Mustafa Jahić, *Katalog arapskih, turskih, perzijskih i bosanskih rukopisa (Historijskog arhiva Sarajeva)*, London - Sarajevo 2010, sv. 1, str. 83 (HAS, R-450).

28 Mustafa Jahić, *op. cit.*, sv. 6, str. 393 (GHB, R-4622).

29 Ibid, sv. 8, str. 472 (GHB, R-2770).

30 Primjerci ovog djela registrirani su u kolekcijama: Muhameda Nazif-efendije (Gazi Ferhad-beg/Ferhadija mahala), Ahmeda Munib-ef. Glode, (Jahja-paša/Čurčića mahala) i hadži Salih-ef Kamberovića b. hadži Mustafe (Ivlakovali hadži Mehmed/Vlakovac mahala).

31 Poznato djelo iz gramatike arapskog jezika napisao je Ğamāluddīn Abū ‘Amr ‘Otmān b. ‘Omar Ibn Hāgīb, umro 646/1248. godine, *Katalog arapskih, perzijskih, turskih i bosanskih rukopisa iz zbirke Bošnjačkog instituta / priredili: Fehim Nametak i Salih Trako*, Zurich, 1997, sv. 1, str. 338 (BI, R-108).

Kur'ana/. Sva djela su na turskom jeziku. Izvorna djela perzijske književnosti su na perzijskom, a gramatike arapskog jezika i djelo iz tedžvida na arapskom, što govori u prilog činjenici da je Ahmed Sudi Bošnjak suvereno vladao i pisao na sva tri orijentalna jezika. Koliko je poznato Ahmed Sudi Bošnjak je radni i životni vijek proveo van Bosne. Ipak, među prepisivačima njegovih djela susrećemo njegove zemljake, koji su njegova djela prepisivali u Istanbulu. Dva primjerka (prijepisa) *Dulistana* prepisani su u Istanbulu perom njegovih zemljaka iz Bosne, o kojima nemamo spomena u izvorima. Nije isključeno da su bili njegovi učenici, ili još vjerovatnije, muderrisi na nekoj od istanbulskih medresa. Dva kodeksa je fočanski kadija Ša'ban-efendija, početkom 17. stoljeća, uvakufio za Memišah-begovu medresu u Foči, "za one koji se budu interesirali za perzijsku književnost". Jedan primjerak je autorov učenik Derviš-paša Bajezidagić, očito naručio, i uvakufio za svoju džamiju u Mostaru, dok je dvadeset primjeraka Sudijevih djela registrirano u ostavinskim raspravama vođenim na Sarajevskom šeriatskom sudu u 18. i 19. stoljeću, i to: osam primjeraka *Dulistana*, četiri komentara Ibn Hadžibove *Kafije*, dva primjerka komentara *Bustana*, tri komentara Hafizovog *Diwana*, te dva komentara evidentirana kao komentari Sudije, bez preciziranja koje je djelo u pitanju. Navedeno jasno ukazuje da je u Bosni već u 17. stoljeću postojao jak interes za perzijskom književnošću i čitalačka publika koja je ovu književnost izučavala, ne samo na originalnim djelima, nego i komentarima koji su bili, kako je naprijed navedeno, filološke naravi.

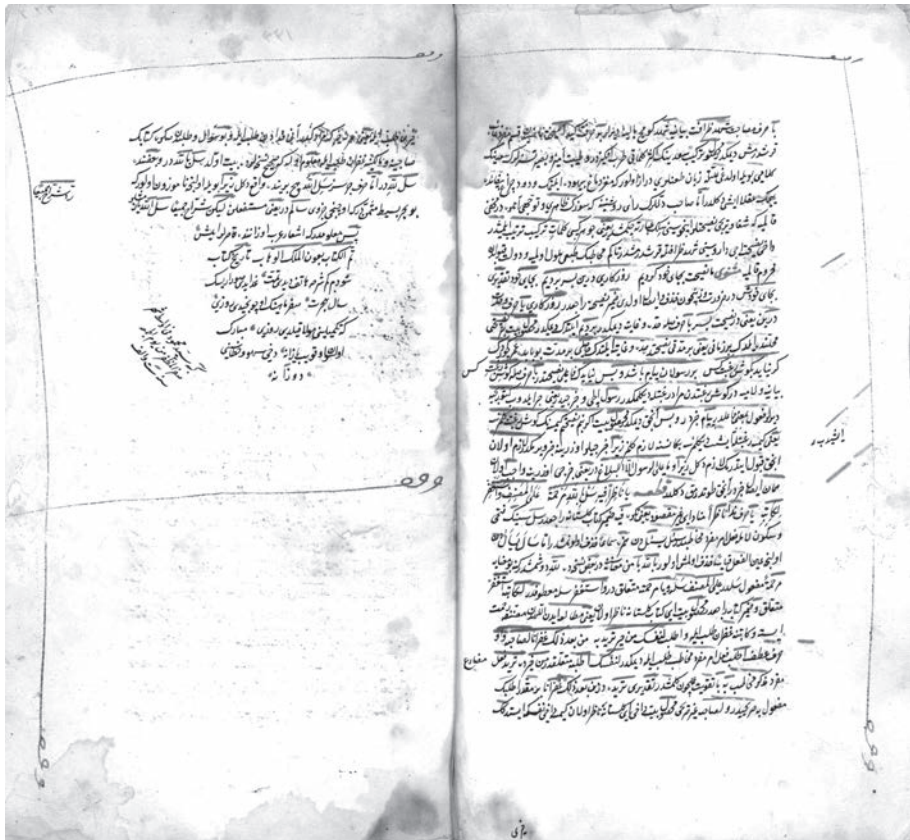
Manuscripts by Ahmed Sudi Bosnevi in Bosnia and Herzegovina

Abstract

This paper presents the manuscripts of Ahmed Sudi Bosnevi kept in manuscript collections in Bosnia and Herzegovina. In total, twenty manuscripts were presented of which five were transcripts of comments on Gulistan, three on Bustan, five copies of comments on Ibn Hajib's grammar of Arabic language al-Qafi, and one copy of the second Ibn Hajib's work, Ash-Shafi, Hafiz's Divan and Jazeri's work on tagwid (rules for Qur'an reading). Most of his comments were copied at the beginning of the seventeenth century, mainly in Istanbul. One copy of Gulistan was made in the year of the author's death and endowed to the Dervish-pasha mosque in Mostar, while two copies of the same work, twenty years later, were endowed by Shaban-efendi "to those who are interested in Persian literature in Foča." On the basis of a transcript of Bustan preserved in the Gazi Husrev-bey's Library, which was transcribed from the autograph, the scientific public learned that Sudi's name was Ahmed, and not Mustafa as it is even today wrongly stated in some catalogs

and databases. Comments and works by Ahmed Sudi Bosnevi were also present in private collections. This was confirmed upon an insight into inheritance documents of the Sarajevo sharia court. In Sarajevo only, twenty copies were recorded which means that his works were significantly represented in the territory of Bosnia in the Ottoman period.

Key words: Ahmed Sudi Bosnevi, Gulistan, Bustan, Kafiya, Shafiya, manuscripts.

Najstariji sačuvani prijepis Sudijevog komentara Đulistana iz 1597. godine (GHB, R-3800, fol. 331a).

Kraj Sudijevog komentara Bustana, prepisan iz autografa 1037/1628. godine, u kojem je prepisivač naveo pravo ime autora (GHB, R-1630, fol. 473a).